परिशिष्ट – क – १

प्रकल्पपूर्व चाचणी

(इ. ५ वी ते ७ वी साठी)

शाळेचे नांव :- -------------------------

विद्यार्थ्यांचे नाव :- -------------------------

इयत्ता :- -------------

वेळ :- ३० मिनिटे गुण - ३०

सूचना - १. खाडाखोड असणाऱ्या उत्तरास गुण दिले जाणार नाहीत.

२. दिलेल्या पर्यायातून योग्य पर्याय निवडून प्रश्नापुढील चौकटीत उत्तराचे वर्णाक्षर लिहा.

१) शालेय परिसरामध्ये बागबगीचा असणे गरजेचे आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही.

२) दसऱ्यानिमित्त आपट्याच्या झाडाची पाने मोठ्या प्रमाणात तोडून परस्परांना वाटणे योग्य आहे काय? ( )

अ) होय ब) नाही.

३) कारखान्याभोवती हवेचे प्रदूषण कमी करण्यासाठी तुम्ही काय कराल ? ( )

अ) झाडे तोडू ब) झाडे लावू क) काहीही करणार नाही.

४) कारखान्याच्या धुराड्यांची उंची जास्त असावी काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

५) वृक्षारोपणामुळे जमिनीची धूप होण्याची थांबते काय ? ( )

अ) नाही ब) होय.

६) खालीलपैकी कोणत्या प्रकारच्या पिशव्या वापरणे योग्य आहे ? ( )

अ) प्लास्टिक पिशवी ब) कातडी पिशवी क) कापडी पिशवी

७) रस्त्याच्या दोन्ही बाजूने झाडे लावणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

८) कारखान्यातील दूषित सांडपाणी नदीत सोडण्यापूर्वी त्यावर प्रक्रिया करणे गरजेचे आहे काय ?

अ) होय ब) नाही ( )

९) थर्मोकोल कागदाचा सजावटीसाठी वापर करणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

१०) आपणास गौरीगणपती व पूजा साहित्य कोठे विसर्जित करावे असे वाटते ? ( )

अ) पाण्यामध्ये विसर्जित करावेत ब) खड्ड्यामध्ये विसर्जित करावेत.

११) जंतुनाशके व किटकनाशके प्रमाणाबाहेर वापरणे फायद्याचे आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

१२) धरणे व बंधारे बांधल्यामुळे जमिनीतील पाण्याच्या पातळीत कोणता फरक पडतो ? ( )

अ) पाण्याची पातळी कमी होते. ब) पाण्याच्या पातळीत काहीही फरक पडत नाही.

क) पाण्याची पातळी वाढते.

१३) लोकसंख्या वाढत राहिल्यास जागेचा तुटवडा पडेल काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

१४) कारखान्यातील दूषित सांडपाणी कोठे सोडले जाते ? ( )

अ) नदीच्या पात्रात ब) मोठ्या शोषखड्ड्यामध्ये

१५) एखादा मुलगा आजारी पडल्यास त्याचा आजार बरा होण्यासाठी काय केले जावे असे आपणास वाटते ? ( )

अ) देवाला पशु-पक्षी यांचा बळी द्यावा. ब) देवर्षीकडे किंवा मांत्रिकाकडे न्यावे.

क) डॉक्टरांकडे न्यावे.

१६) रिकाम्या खोलीत विजेचे दिवे व पंखे चालू ठेवणे इष्ट आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

१७) कचऱ्याची विल्हेवाट कशी लावावी ? ( )

अ) कचरा रस्त्यावर टाकावा ब) कचरा कचरापेटीत टाकावा

क) कचरा दुसऱ्याच्या अंगणात टाकावा.

१८) रस्त्यावरुन वाहन चालविताना सतत हॉर्न वाजविणे गरजेचे आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

१९) वर्गामध्ये जास्त गोंधळ करणे इष्ट आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

२०) सण-समारंभ, विवाह कार्य या कार्यक्रमांमध्ये रेडिओ स्पिकर लावणे योग्य आहे काय ? (   )

अ) नाही   ब) होय

२१) अस्थिरक्षा विसर्जन नदीत करणे योग्य आहे काय ? (   )

अ) होय   ब) नाही

२२) होळीचा सण खालीलपैकी कोणत्या पध्दतीने साजरा केला जावा ? (   )

अ) मोठमोठी लाकडे जमवून   ब) गोवऱ्या जमवून   क) गावातील केरकचरा एकत्रित करुन.

२३) डोंगराला वणवा लावणे ही कृती आपणास कशी वाटते ? (   )

अ) योग्य   ब) अयोग्य

२४) सकाळी उठल्यावर प्रात:विधी कोठे करावी ? (   )

अ) ओढे-नदी यांच्या काठावर   ब) सार्वजनिक अथवा खाजगी शौचालयात

क) घराजवळील मोकळ्या जागेत.

२५) मुक्या प्राण्याबाबत आपणास काय वाटते ? (   )

अ) त्यांना मारावे   ब) त्यांची सेवा करावी

२६) कारखाने, लघुउद्योग कोठे उभारले जावेत असे आपणास वाटते ? (   )

अ) शहराच्या अथवा गावाच्या मध्यभागी   ब) शहर अथवा गावालगत

क) शहर अथवा गावापासून दूर

२७) पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी खालीलपैकी कोणते कार्यक्रम हाती घेतले जावेत असे आपणास वाटते ? (   )

अ) वृक्षतोड करावी   ब) वृक्षारोपण व वृक्षसंवर्धन   क) अभयारण्ये नष्ट करणे.

२८) जंगलतोडीमुळे भू-जल पातळीत कोणता बदल होतो ? (   )

अ) भू-जल पातळी कमी होणे   ब) भू-जल पातळी वाढते

क) भूजल पातळीत बदल होत नाही.

२९) डोंगर उतारावरुन वाहणाऱ्या पाण्याचा उपयोग होण्यासाठी काय केले पाहिजे ? (   )

अ) वृक्षतोड करावी.   ब) वृक्षारोपण व वृक्षसंवर्धन   क) अभयारण्ये नष्ट करणे.

३०) सार्वजनिक ठिकाणी एखादा पाण्याचा नळ चालू असेल तर आपण काय कराल ? (   )

अ) नळ बंद न करता पुढे जाणार   ब) नळ बंद करु.   क) दुसऱ्याला नळ बंद करावयास सांगू

परिशिष्ट – क – २

प्रकल्पोत्तर चाचणी

(इ. ५ वी ते ७ वी साठी)

शाळेचे नांव :- -------------------------

विद्यार्थ्यांचे नाव :- -------------------------

इयत्ता :- -------------

वेळ :- ३० मिनिटे गुण – ३०

सूचना – १. खाडाखोड असणाऱ्या उत्तरास गुण दिले जाणार नाहीत.

२. दिलेल्या पर्यायातून योग्य पर्याय निवडून प्रश्नापुढील चौकटीत उत्तराचे वर्णाक्षर लिहा.

१) शाळेभोवती झाडे लावणे आपणांस गरजेचे वाटते काय ? ( )

अ) होय ब) नाही.

२) चार ते पाच महिला एखाद्या पाणी पिण्याच्या विहीरीच्या काठावर कपडे धूत आहेत अशा वेळी आपण काय कराल ? ( )

अ) तेथेच त्यांना कपडे धुण्यास सांगू. ब) त्यांना विहीरीपासून दूर अंतरावर कपडे धुण्यास सांगू.

३) कारखान्याच्या धुराड्याची उंची कशी असावी असे आपणास वाटते ? ( )

अ) कमी असावी ब) उंच असावी क) कशीही असावी

४) दीपावलीच्या सणावेळी फटाक्याची आतषबाजी करणे आपणांस योग्य वाटते काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

५) बाजार आणावयास जाताना तुम्ही कोणती पिशवी न्याल ? ( )

अ) प्लॅस्टिक ब) कातडी क) कापडी

६) लोकसंख्येचे नियंत्रण करणे गरजेचे आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

७) तुमच्या घरी किंवा मंडळाकडे गणपती बसविलेला आहे तर त्याचे कोठे विसर्जन करावे असे वाटते?

अ) पाण्यात विसर्जित करावी ब) समितीकडे दान करावी ( )

८) वृक्षारोपणामुळे ध्वनी व हवेचे प्रदूषण रोखता येते काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

९) पर्यावरणाचा समतोल बिघडविण्याचे काम कोण करते असे आपणांस वाटते ? ( )

अ) प्राणी ब) वनस्पती क) मानव

१०) अस्थि रक्षा नदीत विसर्जित करणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

११) खालीलपैकी कोणते पदार्थ किंवा वस्तु एकत्र करुन होळीचा सण साजरा केला जावा ? ( )

अ) मोठमोठी लाकडे ब) गोवऱ्या क) गावातील केरकचरा

१२) वॉश बेसिनमध्ये किंवा स्वच्छतागृहात पाण्याचा नळ चालू ठेवणे योग्य वाटते काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

१३) कारखान्यातील दूषित सांडपाणी कोठे सोडले जावे ? ( )

अ) नदीच्या पात्रात ब) मोठ्या शोषखड्ड्यात

१४) कारखाने, लघुउद्योग, छापखाने शालेय परिसराजवळ असावेत काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

१५) वर्गामध्ये एखादे शिक्षक आले नाही तर आपण काय कराल ? ( )

अ) आपापसात बोलत बसू ब) आपापसात दंगा करु क) अभ्यास करीत बसू

१६) थर्माकोल कागदाचा सजावटीसाठी वापर करणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

१७) साप या प्राण्याबद्दल आपणास काय वाटते ? ( )

अ) साप हा मानवाचा शत्रू आहे ब) साप हा डूक धरणारा आहे

क) साप हा शेतकऱ्याचा मित्र आहे

१८) कचऱ्याची विल्हेवाट आपण कशी कराल ? ( )

अ) कचरा दुसऱ्याच्या अंगणात टाकावा ब) कचरा रस्त्यावर टाकावा

क) कचरा पेटीत टाकावा

१९) औषधी वनस्पतीची लागवड करणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

२०) हवेचे प्रदूषण रोखण्यासाठी खालीलपैकी कोणती कृती करणे गरजेचे आहे ? ( )

अ) वृक्षतोड करणे ब) वृक्षारोपण करणे क) वृक्षारोपण व संवर्धन करणे.

२१) कारखान्यातील दुषित सांडपाणी नदीत सोडण्यापूर्वी त्यावर प्रक्रिया करणे गरजेचे वाटते काय ?

अ) नाही ब) होय ( )

२२) सण समारंभ, विवाहकार्य, मिरवणुक या कार्यक्रमामध्ये रेडीओ स्पीकर मोठ्या आवाजात लावलेला आहे अशा वेळी आपण काय कराल ? ( )

अ) आवाज आणखी मोठा करावयास सांगू ब) आवाज कमी करावयास सांगू

२३) सार्वजनिक मिरवणुकीत किंवा यात्रेत गुलाल, भंडारा उधळणे योग्य वाटते काय ? ( )

अ) योग्य ब) अयोग्य

२४) जंगल तोडीमुळे खालीलपैकी कोणते दुष्परिणाम घडतात ? ( )

अ) पर्जन्यमान वाढते ब) हवेत गारवा निर्माण होतो क) पर्जन्यमान कमी होते

२५) कारखान्यातील दूषित सांडपाणी नदीच्या पात्रात सोडणे योग्य आहे काय ? ( )

अ) होय ब) नाही

२६) रिकाम्या खोलीत विजेचे दिवे किंवा पंखा चालू आहे अशा प्रसंगी आपण काय कराल ?( )

अ) दिवे किंवा पंखा तसाच चालू ठेवू ब) विजेचे बटन बंद करु

२७) वृक्षारोपणामुळे हवेतील धुळीवर नियंत्रण येते काय ? ( )

अ) नाही ब) होय

जेजुरी येथील औषधी वनस्पती परिचय केंद्रामध्ये लागवड करण्यात आलेल्या औषधी वनस्पती

अ.नं.	स्थानिक नाव	वनस्पतीचा उपयोग
१	रक्तरोहिडा	पानधरी, उदरोग, रक्त गोठणे इ. वर साल उपयुक्त.
२	पुत्रर्जिवा	पाने वीर्यवर्धक, वात, कफ विकारावर उपयुक्त.
३	चंदन	१) खोड शक्तीवर्धक व मुत्रोवर्धक.
		२) सुजेवर लेप उपयुक्त.
		३) तापावर व डोळ्याच्या विकारावर लेप उपयुक्त.
		४) त्वचा रोगावर उपयुक्त.
४	बॉटलब्रश	शोभेचे झाड
५	बदाम	१) सालीचा काढा परमा धुपणीत.
		२) तेल त्वचा विकारांवर उपयुक्त.
६	तमालपत्र	पानधरी, उदरोग, रक्त गोठणे इ. वर साल उपयुक्त.
७	उंडी	साल व फुले खजूर व मुळव्याधीवर उपयुक्त.
८	अश्वगंधा	पाने गरम करुन डोळ्याच्या शेकासाठी.
९	काटेसावर	१) कापूस भाजलेल्या जखमेवर उपयुक्त.
		२) फुलांचा काढा मुळव्याधीवर उपयुक्त.
		३) साली चूर्ण मूत्रविकारावर उपयुक्त.
		४) रस देवी कधीही न येण्यासाठी.
१०	कवठ	१) सालीचे चूर्ण हगवणीवर व अमांशावर.
		२) गर दात घट्ट होण्यासाठी व सर्पदंशावर उपयुक्त.
११	जांभूळ	१) सालीचा काढा दात, घसा, दाढ दुखीवर उपयुक्त.
		२) कोवळ्या पानाचा रस लहान मुलांच्या हगवणीवर.
		३) बीयाची पूड दुधातून लघवीतून साखर न जाण्यास.
१२	बेल	१) फळाचा रस अतिसारात उपयुक्त.
		२) फळ वायुविकारात उपयुक्त.
		३) फळाचा गर घसादुखीवर उपयुक्त.
१३	बहावा	१) मुळ पौष्टीक व तापावर उपयुक्त.
		२) फळ वायुविकारात उपयुक्त.
		३) बीयांचे चूर्ण मधुमेहावर उपयुक्त.
		४) फळाचा गर लहान मुलांच्या जुलाबावर उपयुक्त.
१४	समुद्रफळ	१) फळाचे चूर्ण तापावर.
		२) फुलाचे चूर्ण त्वचेला कांती आणण्यासाठी.
		३) फळ उकळून लहान मुलांचा कफ पडण्यासाठी.
		४) अति घाम आल्यास फळाचे चूर्ण शरीराला चोळतात.
१५	रिठा	१) फळे किटत दंशात ओकारी आणण्यासाठी.
		२) बीयातील गोळ्या बाळंतीण लवकर होण्यासाठी.
१६	नारळ	१) कोवळ्या मुळ्यांचा काढा घसा साफ करण्यास
		२) फुले वाटून दुधात गरमी व परम्यावर.
		३) नारळाचा रस सर्पदंशावर
		४) रस लघवीच्या दोषावर उपयुक्त.

जेजुरी येथील औषधी वनस्पती परिचय केंद्रामध्ये लागवड करण्यात आलेल्या औषधी वनस्पती

अ.नं.	स्थानिक नाव	वनस्पतीचा उपयोग
१७	कैलासपती	फुले पुजेसाठी उपयुक्त.
१८	पाडळ	१) फळाचा रस उचकीवर.
		२) मुळी पटकी व पोट दुखीवर
१९	कडीपत्ता	१) पानाचा रस अमांशावर उपयुक्त.
		२) पाचक व अ जीवनसत्वयुक्त.
२०	मेडशिंगी	१) मुळीची साल उलटी होणे यासाठी उपयुक्त.
		२) पानांचा लगदा सूजेवर उपयुक्त
२१	बिबळा	१) पानाचा कल्क त्वचा विकारावर.
		२) डिंक दातदुखीवर.
		३) फुले भूक लागण्याकरीता व लघवी दोषावर.
२२	शिसम	१) मूळ केसांच्या वाढीसाठी उपयुक्त.
		२) लाकूड नक्षीकामासाठी प्रसिध्द.
२३	हारपळ आवळा	फळे लहान मुलांच्या तापावर उपयुक्त.
२४	पिसा	१) पानाचे चूर्ण मुलांसाठी पौष्टिक
		२) पानाचा रस मुत्ररोगावर व मधुमेहावर.
		३) बियाचे तेल लचकेवर सांधे मुरगाळल्यास.
२५	कोकम	१) फळे आमांशावर पित्तनाशक, मुळव्याधीवर उपयुक्त.
		२) काढा गर्भाशयाच्या संकोचासाठी उपयुक्त.
२६	मोहा	१) फुले पौष्टीक.
		२) फुलातील मध डोळ्याच्या विकारावर.
		३) सालीचा काढा टॉन्सिलवर.
२७	सुपारी	१) सुपारी पुड मुत्र विकारावर.
		२) सुपारी भाजून उगाळून जंतावर उपयुक्त.
		३) चिकणी सुपारी सर्वदोश नाशक.
		४) ओली सुपारी किसून जंतावर उपयुक्त.
२८	फणस	१) चीक गळणावर उपयुक्त.
		२) कोवळी पाने वाटून च र्मरोगावर.
		३) पिकलेल्या फळात अ. ब. क जीवनसत्व.
२९	सागरगोटा	१) कोवळ्या पानांचा रस फुफुसाच्या विकारावर.
		२) पानाचे तेल मज्ञातंतू व आकडीवर.
		३) बीयाचे तेल तारुण्यपिटीकांवर.
		४) बी भाजून पूड पोटात आतरगळ व अंडवृध्दीवर.
३०	पांढरी	जलोदर, कावीळ, स्नायूवेदना, लघवी जास्त होण्यावर.
३१	गेळ	फळे व फुले, कफविकारावर, पित्तावर व वात विकारावर.
३२	चिंच	१) मगज अंगाचा दाह कमी करण्यास.
		२) चिंचुके उकळून पाठीस उत्तम.
		३) चिंचेच्या रसाच्या दूध रक्ती मूळव्याधीवर.
		४) चिंचुक्याचे रसाच्याय गुळण्याने घसा साफहोतो.

जेजुरी येथील औषधी वनस्पती परिचय केंद्रामध्ये लागवड करण्यात आलेल्या औषधी वनस्पती

अ.नं.	स्थानिक नाव	वनस्पतीचा उपयोग
३३	कांचन	१) साल हाडाच्या व शरीराच्या क्षयावर काढतात.
		२) मूळ साल फुले लेप करुन जखमा भरण्यासाठी.
		३) पाळलेल्या कळ्या मुळव्याधीवर उपयुक्त.
३४	हेंदु	१) साल जखमेवर उपयुक्त.
		२) साल सर्पदंशावर उपयुक्त.
३५	चंपा	१) फुले डोकेदुखीवर उपयुक्त, मुत्रविकारावर, कफ व पित्त इत्यादीवर उपयुक्त.
३६	रक्तरोहिडा	पानधरी, उ दररोग, रक्त गोठणे इत्यादी वर साल उपयुक्त.
३७	पळस	१) पाने गळवांवर उपयुक्त.
		२) रस मूळव्याध जंतावर उपयुक्त.
		३) सालीचा काढा सर्दी खोकल्यावर.
		४) बी वाटून सूजेवर उपयुक्त.
३८	सिताअशोक	१) सालीचा काढा मुत्राशयाच्या विकारांवर.
		२) फुलाचे चूर्ण अंतररक्तस्त्रावावर व अमांशावर.
३९	रामफळ	१) जखमेवर पाला उपयुक्त.
		२) पाने उवा नाशक.
		३) फळे खाण्यास उपयुक्त.
४०	हिमालय पेटन्स	फरव जुलाबावर उपयुक्त.
४१	बकुळ	फुले सुगंधी देण्यासाठी उपयुक्त.
४२	जास्वंद	१) फुले वाळवून धुपणीवर उपयुक्त.
		२) साल व फुले जननेंद्रिय विकारांवर उपयुक्त.
		३) फुलाचा रस केसवाढीसाठी व केस काळे होण्यास.
४३	काळी निरगुडी	१) मुळ्याचे चूर्ण मूळव्याध व अमांशावर.
		२) पानाचा रस जखमेतील किडे मारण्यासाठी.
४४	रक्तचंदन	१) खोड शक्तीवर्धक व मुत्रोत्सर्गक .
		२) सूजेवर लेप उपयुक्त.
		३) तापावर व डोळ्यांच्या विकारावर लेप उपयुक्त.
		४) त्वचा रोगांवर उपयुक्त.
४३	बिक्सा	फळ रंग तयार करण्यासाठी.
४४	हिरडा	१) फळाचे चूर्ण काळजाच्या योग्य क्षमतेकरीता.
		२) फळाची पूड दात घट्ट करण्याकरीता.
		३) त्वचा रोगावर फळ उपयुक्त.
४५	बेहडा	१) मेळ्याच्या गर पचन शक्ती सुधारण्यासाठी.
		२) डोळ्यांच्या विकारावर लेप म्हणून उपयुक्त.
		३) फळातील गर गुंगी आणण्यासाठी उपयुक्त.
४६	सोनचाफा	१) मुळे व साल दह्यातून गळवावर.
		२) मुळे मासिक पाळी नियमित होण्यासाठी.
		३) पानाचा रस दृष्टी सुधारण्यासाठी.
४७	पिंपळ	१) साल पाण्यात भिजवून उचकीवर.
		२) पिकलेली फळे मुळव्याधीवर व मुत्रदोषावर ३) सुकी फळे अस्थमावर.

जेजुरी येथील औषधी वनस्पती परिचय केंद्रामध्ये लागवड करण्यात आलेल्या औषधी वनस्पती

अ.नं.	स्थानिक नाव	वनस्पतीचा उपयोग
४८	कोशिब	बीया पोटातील अल्सरवर उपयुक्त.
४९	काठीबांबू	१) डोळ्याचा काढा बाळंतपणावर धूप होण्याकरिता.
		२) पाने गुरांच्या बुळकांडीवर व कफ, क्षय, दमा यावर.
५०	मनोकामनी	१) पानांचा रस सुगंधी देण्यास उपयुक्त.
		२) पाने व फुले यांचा काढा खोकल्यावर उपयुक्त.
५१	अ डुळसा	१) पानाचे पोटीस संधीवातावर बांधतात.
		२) अंगरस मूत्रदाह कमी करण्यास उपयुक्त.
५२	मुरुडशेंग	१) फळे उगाळून कानातील फोडावर उपयुक्त.
		२) शेंग उगाळून लहान मुलांच्या पोटातील विकारांवर.
५३	टाकळी	१) तेल वायू विकारांवर उपयुक्त.
		२) पानाचा रस त्वचा विकारांवर लेप उपयुक्त.
		३) मुळी सूजेवर लेप म्हणून उपयुक्त.
५४	रानवागी	१) फळातील गर गुंगी आणण्यासाठी उपयुक्त.
		२) खोकला व श्वसन नलिका विकारावर फळ उपयुक्त..
५५	वावडिंग	१) फळ जंतुनाशक.
		२) शरीर मजबुतीसाठी उपयुक्त.
		३) फळ पाचक व भूक वाढीसाठी उपयुक्त.
५६	मे. बांबु	१) कक्ष लोचन स्त्री विकार अरिस्थविकार व पित्तनाशक
५७	सिताफळ	१) पाने गळवावर व नारु बाहेर काढण्यास.
		२) फळाचा गर गाळवातील पू बाहेर काढण्यास.
५८	सर्प गंधा अ र्जुन सादडा	१) पानांचा रस नेत्रविकारांवर उपयुक्त
		२) मुळांचा रस मज्जातंतूंचा विश्रांतीसाठी.
५९	दंती	कोवळ्या फांद्या जुलांबावर उपयुक्त.
६०	गॉर्डीना रेसीनबरा	१) चूर्ण ज नावरांच्या जखमांवरील किडे मारण्यासाठी.
		२) नारुवर पोटातून उपयुक्त.
६१	तंबाखू	१) पानांचा काढा सूज उतरवण्याकरीता वरुन लावतात.
		२) पाने गरम करुन सूजेवर व अंडवृद्धीवर.
		३) पानांचा फान्ट किटकनाशक.
६२	वेत	पित्तनाशक, कफनाशक, मुत्रविकारांवर लेप उपयुक्त.
६३	चिक्कू	फळ खाण्यासाठी.
६४	कोरफड	१) पानांचा रस अपचन रक्तीस्त्राव अमांशावर
		२) साल त्वचा विकारांवर
		३) पानांचा रंग केसाला उ त्तम व त्वचेला गुणकारी.
६५	कुडा	१) साल पानधरीच्या रोगावर
		२) फुले रक्तदोषावर
		३) सालीचा धुळ मुळव्याधीवर उपयुक्त.
६६	अश्वगंधा	१) मूळ पौष्टीक व मुलांच्या अशक्ततेवर.
		२) पाने गरम करुन डोळ्याच्या शेकासाठी.
		३) मुळाचा काढा गर्भपात टाळण्यासाठी.

जेजुरी येथील औषधी वनस्पती परिचय केंद्रामध्ये लागवड करण्यात आलेल्या औषधी वनस्पती

अ.नं.	स्थानिक नाव	वनस्पतीचा उपयोग
६७	कण्हेर	१) मूळ उगाळून कॅन्सरवर.
		२) तेल त्वचा विकारांवर.
६८	शेवगा	१) पानांचा रस पिसाळलेल्या ज नाकरांच्या दंशावर
		२) फुल पाचक जंत व दम्यावर उपयुक्त.
६९	आवळा	१) सालीचा ताजा रस डोळे धुण्यासाठी उपयुक्त.
		२) पोट साफ करण्यासाठी व पित्तावर फळ उपयुक्त.
		३) फळ रक्तशुध्द करण्यासाठी.
७०	धायटी	१) सुकया फुलाचे चूर्ण हृदयरोगांवर मूळव्याधीवर उपयुक्त.
		२) सुकया फुलाचे चूर्ण गरोदरपणात सुरक्षितेसाठी उपयुक्त.
		३) चूर्ण अमांशावर व धुपणीत उपयुक्त.
७१	डिकेमली	पाचक व जंतावर उपयुक्त.
७२	जितयासी	१) मूळ आकडीवर व मधुमेहावर उपयुक्त.
		२) फळ उगाळून कानातील फोडावर.
		३) शेंग उगाळून मुलाच्या पोटातील विकारांवर.
७३	करवंद	१) मूळ सर्पदंशावर झाला अक्षर कसे झाला ओळखण्यासाठी
		२) मूळ नाळगुदावर पोटावर व बेंबीवर लेप.
		३) फळ पित्तप्रकोपात फार उ त्तम.
७४	बिब्बा	१) सालीचा रस हाडी वणावर.
		२) दम्यावर अजीर्णावर पडजीभ पडली तर.
		३) मज्जातंतु रोगांवर व वायु विकारांवर.
७५	काळा धोत्रा	१) बी दम्यांवर.
		२) पानांचा शेक स्तन सुजल्यावर.
		३) बियांचे तेल लैंगिक अशक्तेतेवर.
		४) पानांचा रस पिसाळलेले जूावर चावल्यास.
७६	चित्रक	१) साल गर्भपात उ त्तेजक.
		२) मूळ विषारी लहान मात्रेत भूक वाढीसाठी
७७	मेंदी	१) साल व पाने कावीळीवर उपयुक्त.
		२) साल त्वचा विकारांवर
		३) फुले उशाशी ठेवून शांत झोप लागण्यासाठी.
		४) पानाचा रस धातू पातावर.

परिशिष्ट ड-२

उपक्रम - निबंध स्पर्धा

परीक्षक क्रं. १

अ.नं.	परीक्षा नंबर	विद्यार्थ्यांचे नांव	प्रस्तावना आकर्षक	भाषाशैली परीच्छेद भाग	विषय विवेचन कल्पकता	हस्ताक्षर व शुध्दलेखन	समर्पक उदाहरणे समारोप	ए कूण	श्रेणी गुणानुक्रम
			१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१	१	भुजबळ शहाजी यशवंत	४	४	५	४	४	२१	
२	२	पवार संदीप आनंदराव	५	४	४	४	४	२१	
३	३	कु.पवार आशा सर्जेराव	४	३	४	४	४	१९	
४	४	पवार सचिन आत्माराम	५	४	४	४	३	२०	
५	५	कु.पवार जयश्री शिवाजी	४	४	४	५	४	२१	
६	६	कु.पवार सरोज हणमंत	४	४	४	३	४	१९	
७	७	पवार सतिश कांतीलाल	५	४	४	४	३	२०	
८	८	यादव शेखर चंद्रकांत	४	४	४	५	४	२१	
९	९	नवले शशांक शिरीष	४	४	५	४	५	२६	
१०	१०	दाते योगेश शांताराम	३	३	५	४	४	१९	
११	११	कु.पवार धन्वंतरी वसंत	५	४	३	४	४	२०	
१२	१२	दुर्गाडे निखील शिवशंकर	४	३	४	४	४	२०	
१३	१३	भुजबळ अमोल आनंदराव	५	४	४	४	४	२१	
१४	१४	कु. दुर्गाडे रोहिणी भालचंद्र	५	४	५	४	४	२२	
१५	१५	कु.पठाण हिना युसूफखान	४	३	४	४	४	१९	
१६	१६	पवार संदिप जयसिंग	४	४	४	५	५	२२	
१७	१७	कु.पवार अर्चना सुर्यकांत	४	४	३	४	४	१९	
१८	१८	कु.दाते अश्विनी शशीकांत	४	३	४	४	४	२०	
१९	१९	पानसांडे दिपक रुपेश	४	३	४	३	४	१८	
२०	२०	कु.दुर्गाडे प्रणाली प्रविण	५	४	३	४	४	२०	
२१	२१	पवार मंगेश मोहन	४	५	५	४	४	२२	
२२	२२	कु.भुजबळ अश्विनी विलास	६	६	५	६	७	३०	तृतीय
२३	२३	कु.भुजबळ धनश्री खंडेराव	७	६	५	६	५	२९	चतुर्थ
२४	२४	कु.पवार अश्विनी नारायण	६	७	७	५	७	३२	द्वितीय
२५	२५	कु.भुजबळ सायली अशोक	४	४	३	४	४	१९	
२६	२६	दुर्गाडे किशोर हनुमंत	४	४	४	४	४	२०	
२७	२७	शिंदे रविंद्र शामराव	६	८	८	५	७	३४	प्रथम
२८	२८	शिंदे जगजित गुंडूराव	४	४	५	४	४	२१	
२९	२९	पवार आदेश तानाजी	४	४	४	५	४	२१	
३०	३०	चव्हाण अक्षय सुधाकर	४	५	४	४	४	२१	

परिशिष्ट ड–२

उपक्रम - निबंध स्पर्धा

परीक्षक क्रं. २

अ.नं.	परीक्षा नंबर	विद्यार्थ्याचे नांव	प्रस्तावना आकर्षक	भाषाशैली परीच्छेद भाग	विषय विवेचन कल्पकता	हस्ताक्षर व शुध्दलेखन	समर्पक उदाहरणे समारोप	ए कूण	श्रेणी गुणानुक्रम
			१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१	१	भुजबळ शहाजी यशवंत	५	४	४	४	४	२१	
२	२	पवार संदीप आनंदराव	४	५	४	४	५	२२	
३	३	कु.पवार आशा सर्जेराव	४	४	४	४	५	२१	
४	४	पवार सचिन आत्माराम	५	३	४	४	४	२०	
५	५	कु.पवार जयश्री शिवाजी	४	५	४	४	४	२१	
६	६	कु.पवार सरोज हणमंत	५	४	३	४	४	२०	
७	७	पवार सतिश कांतीलाल	५	४	५	५	४	२२	
८	८	यादव शेखर चंद्रकांत	५	४	४	४	५	२२	
९	९	नवले शशांक शिरीष	४	५	४	४	४	१७	
१०	१०	दाते योगेश शांताराम	५	३	५	५	५	२३	
११	११	कु.पवार धन्वंतरी वसंत	५	४	५	४	४	२२	
१२	१२	दुर्गाडे निखील शिवशंकर	४	५	४	४	४	२१	
१३	१३	भुजबळ अमोल आनंदराव	४	४	५	४	४	२१	
१४	१४	कु. दुर्गाडे रोहिणी भालचंद्र	३	४	५	५	४	२१	
१५	१५	कु.पठाण हिना युसूफखान	४	५	४	५	५	२३	
१६	१६	पवार संदिप जयसिंग	५	४	५	५	५	२४	
१७	१७	कु.पवार अर्चना सुर्यकांत	४	४	४	५	५	२२	
१८	१८	कु.दाते अश्विनी शशीकांत	४	५	४	५	५	२३	
१९	१९	पानसांडे दिपक रुपेश	४	५	५	४	४	२२	
२०	२०	कु.दुर्गाडे प्रणाली प्रविण	४	५	५	५	५	२४	
२१	२१	पवार मंगेश मोहन	५	४	५	५	५	२४	
२२	२२	कु.भुजबळ अश्विनी विलास	७	६	५	६	५	२९	चतुर्थ
२३	२३	कु.भुजबळ धनश्री खंडेराव	६	७	६	७	७	३१	द्वितीय
२४	२४	कु.पवार अश्विनी नारायण	६	६	७	५	६	३०	तृतीय
२५	२५	कु.भुजबळ सायली अशोक	४	५	७	४	५	२३	
२६	२६	दुर्गाडे किशोर हनुमंत	४	५	५	४	५	२३	
२७	२७	शिंदे रविंद्र शामराव	७	७	७	६	७	३२	प्रथम
२८	२८	शिंदे जगजित गुंडूराव	५	४	४	५	५	२३	
२९	२९	पवार आदेश तानाजी	४	५	५	४	५	२२	
३०	३०	चव्हाण अक्षय सुधाकर	५	४	५	५	५	२४	

परिशिष्ट ड–२

उपक्रम - निबंध स्पर्धा

परीक्षक क्रं. ३

अ.नं.	परीक्षा नंबर	विद्यार्थ्याचे नांव	प्रस्तावना आकर्षक	भाषाशैली परीच्छेद भाग	विषय विवेचन कल्पकता	हस्ताक्षर व शुध्दलेखन	समर्पक उदाहरणे समारोप	ए कूण	श्रेणी गुणानुक्रम
			१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१	१	भुजबळ शहाजी यशवंत	४	४	३	४	४	१९	
२	२	पवार संदीप आनंदराव	४	४	५	४	४	२१	
३	३	कु.पवार आशा सर्जेराव	४	५	४	४	५	२२	
४	४	पवार सचिन आत्माराम	४	५	४	४	४	२१	
५	५	कु.पवार जयश्री शिवाजी	४	३	४	४	४	१९	
६	६	कु.पवार सरोज हणमंत	४	४	४	४	५	२१	
७	७	पवार सतिश कांतीलाल	३	५	३	४	४	१९	
८	८	यादव शेखर चंद्रकांत	४	५	३	४	४	२०	
९	९	नवले शशांक शिरीष	५	४	४	४	४	२१	
१०	१०	दाते योगेश शांताराम	४	५	५	४	५	२३	
११	११	कु.पवार धन्वंतरी वसंत	५	४	४	४	५	२२	
१२	१२	दुर्गाडे निखील शिवशंकर	४	४	५	४	४	२१	
१३	१३	भुजबळ अमोल आनंदराव	५	४	४	४	५	२२	
१४	१४	कु. दुर्गाडे रोहिणी भालचंद्र	३	५	३	४	४	१९	
१५	१५	कु.पठाण हिना युसूफखान	४	४	५	४	४	२१	
१६	१६	पवार संदिप जयसिंग	४	५	५	४	४	२२	
१७	१७	कु.पवार अर्चना सुर्यकांत	४	५	४	५	५	२३	
१८	१८	कु.दाते अश्विनी शशीकांत	४	५	३	४	४	२०	
१९	१९	पानसांडे दिपक रुपेश	४	५	५	५	४	२३	
२०	२०	कु.दुर्गाडे प्रणाली प्रविण	४	५	४	५	५	२३	
२१	२१	पवार मंगेश मोहन	५	४	५	५	५	२४	
२२	२२	कु.भुजबळ अश्विनी विलास	६	६	५	५	६	२८	चतुर्थ
२३	२३	कु.भुजबळ धनश्री खंडेराव	६	७	६	६	५	३०	तृतीय
२४	२४	कु.पवार अश्विनी नारायण	५	७	७	७	५	३१	द्वितीय
२५	२५	कु.भुजबळ सायली अशोक	५	४	४	५	५	२३	
२६	२६	दुर्गाडे किशोर हनुमंत	५	४	५	५	४	२३	
२७	२७	शिंदे रविंद्र शामराव	७	५	६	७	६	३२	प्रथम
२८	२८	शिंदे जगजित गुंडूराव	५	४	५	५	५	२४	
२९	२९	पवार आदेश तानाजी	५	४	५	५	५	२४	
३०	३०	चव्हाण अक्षय सुधाकर	४	५	४	५	५	२३	

परिशिष्ट – इ – १

प्रश्न मंजुषा उपक्रम – संघ निहाय सहभागी विद्यार्थ्यांना विचारण्यात आलेले प्रश्न

प्राथमिक फेरी (A ते E)

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
१.	A	१	पर्यावरणाचे संतुलन कोणामुळे बिघडते ? अ) जनावरांमुळे. ब) माणूस शहरात राहिल्यासमुळे. क) **माणसाच्या अयोग्य वागण्यामुळे.** ड. यापैकी नाही.
		२	बसस्थानकांवर लघवीला जाण्याचे योग्य ठिकाण कोणते ? अ) आडोशाचे ठिकाण ब) बसस्थानकां वरील कोपरा क) तिकीट खिडकी शेजारी भिंत. ड) **तेथे असलेले सार्वजनिक प्रधानगृह**
		३	ध्वनी तीव्रता कोणत्या एककात मोजली जाते ? अ) मायक्रॉन ब) ज्यूल क) **डेसिबल** ड) अर्ग
		४	गढूळ पाण्यात तुरटी फिरवली तर .... अ) पाणी शुध्द होईल. ब) पाण्यातील जंतू मरुन जातील क) **पाणी स्वच्छ होईल.** ड) यापैकी नाही.
		५	घरातील धूर बाहेर जाण्याकरीता घराला ...... असावे. अ) दार ब) खिडकी क) पाईप ड) **धुराडे**
२	B	१	वृक्ष रोपणामुळे भुजलपातळीत कोणते बदल होतात ? अ) भूजल पातळी कमी होते. ब) भूजल पातळीत काहीही बदल होत नाही. क) **भूजल पातळीत वाढ होते.** ड) सर्व पर्याय बरोबर.

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
		२	पृथ्वीपासून सुमारे किती कि.मी. अंतरावर ओझोनचा थर दाट आहे? अ) **२३ कि.मी.** ब) २५ कि.मी. क) २४ कि.मी. ड) २८ कि.मी.
		३	नदीचे पाणी दुषित होते कारण .... अ) नदीच्या पात्रात लोक अंघोळ करतात. ब) नदीच्या पात्रात गुरे धुतात. क) नदीच्या पात्रात निर्माल्य टाकतात. **ड) सर्व पर्याय बरोबर.**
		४	सौर ऊर्जेवर चालणारे साधन कोणते आहे ? अ) पवनचक्की ब) पंखा क) **प्रकाशीय विद्युत घट** ड) विद्युत घट
		५	खालीलपैकी कोणत्या पदार्थाचे विघटन होत नाही ? अ) कागद ब) लोखंड क) **प्लास्टिक** ड) कापड
३	C	१	कारखान्याची धुराडी कशी असावीत ? अ) **खूप कमी उंचीची असावीत.** ब) कशीही असावीत. क) खूप उंच असावीत ड) धुराडी असू नये.
		२	घरोघरी पाणी पुरवठा कशाद्वारे होतो ? अ) धरण ब) तलाव क) **नळ** ड) टाकी
		३	ऊर्जेचा प्रमुख न संपणारा स्त्रोत कोणता ? अ) पेट्रोल ब) चंद्र क) **सूर्य** ड) शेण-मलमूत्र पाला पाचोळा
		४	खालील घोषवाक्य पूर्ण करा ? प्रदूषणावर मात .... अ) पर्यावरण संभाळ ब) प्रदूषणाला आळा क) **पर्यावरणाला साथ** ड) शुध्द हवा
		५	१६ सप्टेंबर रोजी कोणता दिवस साजरा केला जातो ? अ) वन्य सप्ताह ब) **जागतिक ओझोन दिन** क) प्राणी कल्याण पंधरवडा ड) यापैकी नाही

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
४	D	१	खालीलपैकी कोणती उपाययोजना प्रदूषणावर लागू पडतील ? अ) झाडे लावा झाडे लावा ब) स्वच्छतेच्या सवयी अंगी बाळगा क) प्रवासाला सायकल वापरा ड) **सर्व पर्याय बरोबर**
		२	गढूळ पाणी स्वच्छ करण्याची ही पध्दत नाही ? अ) गाळणे ब) **निवडणे** क) उकळणे ड) तूरटी फिरवणे
		३	अस्वच्छ हातांनी अन्न हाताळले तर काय होईल ? अ) अन्नाला माती लागेल ब) अन्नाला चव येईल क) **रोग प्रसार होईल** ड) भांडी काळी होतील
		४	खालील घोषवाक्य पूर्ण करा ? बच्चे हो एक या दो ...... अ) झाडे लावू चार चार ब) माणसाच्या अन्नासाठी क) झाडे लावू खूप खूप ड) **पेड लगाओ सौ सौ**
		५	खालीलपैकी कोणता प्राणी शेतकऱ्याचा मित्र आहे ? अ) वाघ ब) सिंह क) **साप** ड) हरिण
५	E	१	घराभोवती झाडे लावल्यास घर कसे राहते ? अ) हिरवेगार ब) **हवेशीर** क) सुंदर ड) रम्य
		२	हवा दूषित कशामुळे होते ? अ) झाडे न लावल्यामुळे ब) **रोगजंतू मिसळल्याने** क) वादळ झाल्याने ड) सूर्याने हवा तापल्यामुळे
		३	श्रावणमास ही निसर्ग कविता कोणी लिहिली आहे ? अ) ना. धों. महानोर ब) **बालकवी** क) रविंद्र भट ड) बा. भ. बोरकर
		४	सार्वजनिक ठिकाणचे पाणी दुषित होऊ नये म्हणून .... अ) पाणी झाकून ठेवावे ब) नळ बसवावेत क) वरच्यावर जंतूनाशक टाकावेत. ड) **सर्व पर्याय बरोबर**

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
		५)	गोबर गॅसमधून कोणता गॅस निर्माण होतो ? अ) ब्युटेन ब) इथेन क) मिथेन ड) कार्बन
			प्राथमिक फेरी (F ते J)
६	F	१	झाडे लावावीत कारण ? अ) शुध्द हवा मिळेल. ब) सावली मिळेल क) फळे, फुले मिळतील ड) **सर्व पर्याय बरोबर**
		२	शास्त्रज्ञ एडवर्ड जेन्नर यांनी कोणती लस शोधून काढली ? अ) **देवी** ब) प्लेग क) कावीळ ड) पोलिओ
		३	झाडांचा प्रदूषण कमी करण्यास कसा उपयोग होतो ? अ) झाडे हिरवीगार होतात. **ब) झाडे ऑक्सीजन वायू सोडतात** क) झाडामुळे वणवे लागतात ड) झाडे ऑक्सीजन वायू सोडतात
		४	फटाक्यामध्ये कोणती ऊर्जा असते ? अ) रासायनिक ऊर्जा ब) ध्वनी ऊर्जा क) **प्रकाश व ध्वनी ऊर्जा** ड) चुंबकीय ऊर्जा
		५	रक्तदाबावर कोणत्या वनस्पतीचा औषधी उपयोग केला जातो ? अ) अडुळसा ब) **गुळवेल** क) बेहडा ड) तुळस
७	G	१	जागतिक स्वच्छता अभियान केव्हा साजरा केला जातो ? अ) **१६ ते १८ सप्टेंबर** ब) १४ ते ३० जानेवारी क) १ ते ७ ऑक्टोबर ड) १५ ते २० ऑगस्ट
		२	शहरातील लोकांना शुध्द हवा मिळत नाही कारण ...... अ) अशी हवा घ्यायला वेळ नसतो ब) अनेक कामे करुन लोक राहतात क) ते नेहमी टी.व्ही.समोर बसतात ड) **वाहनामुळे प्रदूषण होते.**

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
		३	मातीचे प्रदूषण कोणत्या खतांमुळे होते ? अ) कंपोस्ट खतामुळे ब) गांडूळ खत क) **रासायनिक खत**
		४	पाण्याजवळ शौचालय असल्यास पुढीलपैकी काय होईल ? अ) पाणी स्वच्छ होईल ब) तेथील हवा दूषित होईल क) पाणी पिण्यास योग्य बनेल ड) **विष्टेवरील रोगजंतू पाण्यात मिसळतील.**
		५	शेतीस उपयुक्त प्राणी कोणता ? अ) उंदीर ब) कुत्रा क) मांजर ड) **साप**
८	H	१	खालील घोषवाक्य पूर्ण करा. आरोग्याची गुरुकिल्ली अ) साधेल कल्याण मानवाचे ब) आपले संरक्षण क) पर्यावरण रक्षण ड) **शुध्द हवा शुध्द पाणी**
		२	वर्गात कोणकोणत्या कारणांनी कचरा होतो ? अ) पेन्सिलला टोक केल्याने ब) वर्गात डबे खाल्ल्याने क) वर्गात कागदाराचे तुकडे टाकल्याने. ड) **सर्व पर्याय बरोबर.**
		३	प्राणी कल्याण पंधरावडा केव्हा साजरा केला जातो ? अ) १४ ते ३० जानेवारी ब) १ ते १३ जानेवारी क) १४ ते २८ फेब्रुवारी ड) **१४ ते ३० मार्च**
		४	कारखान्यातील दूषित सांडपाणी कोठे सोडावे ? अ) नदीच्या पात्रात ब) तलावाच्या पात्रात क) विहीरीत ड) **मोठ्या शोष खड्ड्यात.**

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
		५	हवेमध्ये कोणत्या वायूचे प्रमाण सर्वाधिक आहे ? अ) ऑक्सिजन ब) **नायट्रोजन** क) कार्बन डाय ऑक्साईड ड) सल्फर डाय ऑक्साईड
९	I	१	खालीलपैकी कोणते पाणी पिण्यास योग्य नाही ? अ) स्वच्छ भांड्यातील पाणी ब) पावसाचे पाणी क) उकळून थंड केलेले पाणी ड) **टाकीत अनेक दिवस साठविलेले पाणी**
		२	खालीलपैकी कोणत्या फळाला कल्पवृक्ष म्हणतात ? अ) आवळा ब) सुपारी क) **नारळ** ड) आंबा
		३	चावी दिली की विदूषक चालू लागतो ही कोणती ऊर्जा आहे ? अ) **यांत्रिक** ब) उष्णता क) आवाज ड) प्रकाश
		४	खालील घोषवाक्य पूर्ण करा - प्रदूषणावर मात ...... अ) पर्यावरण संभाळ ब) प्रदूषणाला आळा क) **पर्यावरणाला साथ** ड) पर्यावरणाला वाचवा
		५	नागाचे खाद्य कोणते ? अ) दूध ब) गवत क) **उंदीर** ड) पाला
१०	J	१	भारतातील अंधश्रध्दा निर्मुलनाचे जनक कोण ? अ) डॉ. होमी जे. भाभा ब) **डॉ. अब्राहम कोवूर** क) शा. एडिसन ड) डॉ. जॉन ड्यूई

अ.नं. संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न	
	२.	पाणवठ्याचे पाणी कसे दूषित होते ?	
		अ) कारखान्याचे सांडपाणी	
		ब) **मानवी विष्ठा**	
		क) रासायनिक खताच्या वापरामुळे	
		ड) सर्व पर्याय बरोबर	
	३	खालीलपैकी कोणती वनस्पती औषधी आहे ?	
		अ) वड	ब) घायपात
		क) **तुळस**	ड) झेंडू
	४	खालीलपैकी ऊर्जेचे रुप कोणते नाही ?	
		अ) सूर्यप्रकाश	ब) वीज
		क) **आवाज**	ड) चंद्रप्रकाश
	५	पेट्रोलजन्य पदार्थाच्या ज्वलनातून प्रामुख्याने कोणता वायू बाहेर पडतो ?	
		अ) मिथेन	ब) इथेन
		क) क्लोरिन	ड) **कार्बन मोनाक्साईड**

अंतिम फेरी (संघ A E H J)

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
१		१	वाहनामुळे हवेत काय मिसळले जाते ? अ) पेट्रोल ब) डिझेल क) इंधन ड) **धूर**
		२	लोकसंख्येवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी कोणत्या उपायोजना राबविणे गरजेचे आहे? अ) साक्षरता अभियान ब) कायदे करुन क) **कुटुंब नियोजन** ड) यापैकी नाही
		३	खोकल्यासाठी कोणती वनस्पती औषध म्हणून उपयोगात आणतात ? अ) हिरडा ब) बेल क) कोरफड ड) **अडुळसा**
		४	ज्वालामुखीतून कोणता रस बाहेर पडतो ? अ) जठरस ब) **लाव्हारास** क) पाचकरस ड) यापैकी नाही
		५	रोगजंतुमुळे दूषित झालेले पाणी निर्धोक कसे कराल ? अ) तुरटी फिरवून ब) स्वच्छ कपड्याने गाळून क) निवळून ड) **१० मिनिटे उकळवून**
२	E	१	माणसांच्या गर्दीमुळे खालीलपैकी कोणता परिणाम होईल ? अ) हवेचा दाब वाढेल ब) हवेला जागा उरणार नाही क) **हवेत कार्बन डायऑक्साईड वाढेल** ड) हवेत ऑक्सीजन वाढेल
		२	दूषित पाणी पिल्यास कोणता रोग होतो ? अ) कॉलरा - न्यूमोनिया ब) सर्दी -ताप क) टायफॉईड व सर्दी ड) **टायफॉईड व कॉलरा**
		३	मांडुळास किती मुख (तोंड) असतात. अ) दोन ब) तीन क) **एक** ड) चार
		४	पाळीवप्राणी हे आपले .... असतात. अ) स्वार्थी मित्र ब) सोबती क) **सच्चे मित्र** ड) शत्रू
		५	पृथ्वीचा सुमारे किती टक्के भाग पाण्याने व्यापला आहे ? अ) १/४ ब) **३/४** क) १/४ ड) यापैकी नाही.

अ.नं.	संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न	
३	H	१	प्रदूषण कमी व्हावे म्हणून कोणती काळजी घ्यावी ?	
			अ) नाकाला रुमाल बांधावा	ब) वाहने जोरात चालवावीत
			क) **वाहनाची प्रदूषण चाचणी करावी**	ड) वाहने वापरु नयेत
		२	मानवी श्रवणेंद्रियांची संवेदन क्षमता किती डेसीबल पल्ल्याची असते ?	
			अ) ०-१०० डीबी	ब) ०-१२० डीबी
			क) ०-२०० डीबी	ड) **०-१६० डीबी**
		३	सर्वात शुध्द निर्धोक पाणी कोणते ?	
			अ) गाळलेले ब) निवळलेले	क) **पावसाचे** ड) यापैकी नाही
		४	खालीलपैकी बरोबर अन्नसाखळी ओळखा	
			अ) कीटक - लांडगा - वाघ - सिंह	ब) **गवत किटक –बेडूक –साप**
			क) वाघ - गवत - गाय	ड) यापैकी नाही
		५	ऊर्जेचा नवीकरण क्षम स्त्रोत कोणता ?	
			अ) सूर्य ब) पेट्रोल क) कोळसा	ड) **पालापाचोळा शेण मलमूत्र**
४	J	१	ठिबक सिंचनामुळे पाण्याची .... होते ?	
			अ) वाढ ब) कमतरता	क) **बचत** ड) यापैकी नाही
		२	ग्रामस्वच्छता अभियान कोणत्या दोन राष्ट्रसंतांच्या नावावर सुरु आहेत ?	
			अ) संत ज्ञानेश्वर व एकनाथ	ब) संत गोराकुंभार व सावतामाळी
			क) **संत गाडगे बाबा व तुकडोजी**	ड) यापैकी नाही
		३	आज बाजारात उपलब्ध असलेल्या बहुतेक सर्व प्लास्टिक पिशव्या किती जाडीच्या असतात ?	
			अ) १२ ते १५ मायक्रॉन	ब) **१७ ते १८ मायक्रॉन**
			क) २५ ते २६ मायक्रॉन	ड) २८ ते २९ मायक्रॉन
		४	अंगात येणे हे काय आहे ?	
			अ) देवी चमत्कार	ब) **मानसिक आजार**
			क) परमेश्वराचे दर्शन	ड) यापैकी नाही.

अ.नं. संघ	प्र.क्र.	विचारलेले प्रश्न
	५	घोष वाक्य पूर्ण करा. झाडे लावू खूप खूप .... अ) सर्वांच्या सुखासाठी ! ब) **जमिनीची थांबेल धूप** क) झाडे लावू चार चार ! ड) गावाचा करा विकास !

××× – ×××

संदर्भ ग्रंथ सूची

Adval, S. B. : The Third Indian Year Book of Education : 1968
New Delhi : Publication Unit, N.C.E.R.T., Page 81-123

Buch, M. B. : A Survey of Research In Education : 1974
Baroda : M. S. University of Baroda, Page 1 to 30

Buch, M. B. : Second Survey of Research in Education : 1972
Baroda : M. S. University of Baroda, Page 940 to 946

Buch, M. B. : Third Survey of Research in Education : 1978-1983
New Delhi : Publication Department, N.C.E.R.T., Page 908 to 952

Buch, M. B. : Fourth Survey of Research in Education : 1983-1988.
New Delhi : Publication Department, N.C.E.R.T.,

Buch, M. B. : Fifth Survey of Research in Education : 1988-1992.
New Delhi : Publication Department, N.C.E.R.T. Page 1701 to 1790

Dunkin. M. J. : The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education : 1987, New York : Pergamon Press,

Environment and School, GBSE, Delhi 110092.

Garret. H. F. : Statistics in Psychology and Education : 1981
Woodworth, R.S. Bombay : Vikils, Feffer and Simons Ltd., Page 267-300

Joshi A. N. : Recent Trends and Advances in Education : 1990
Yeole, C. M. Kolhapur : Shivaji University, Page 237-353

Travers. M. W. : Second Handbook of Research on Teaching : 1973

Chicago : R and Mcnally College Publishing Company,

The State of India's Environment, Citizen's Report 1984-85

Kolhali. V. K. : Environmental Pollution and Management.

Mukharji. A. G. : Environmental Pollution and Health Hazards.

कुलकर्णी, दिलीप : दैनंदिन पर्यावरण २०००

राजहंस प्रकाशन, सदाशिव पेठ, पुणे ९, पृ.१२०

गंधे कांचनगंगा : वृक्षवल्ली आम्हा. १९८४, पृ.९८

घाणेकर. प्र.के. : पर्यावरण १९८६

प्रसाद प्रकाशन, पुणे - ३०, पृ. १२०

घोलप. टी. एन्. : पर्यावरण शास्त्र, निशिकांत प्रकाशन, पुणे - २७,

प्रथमावृत्ती - डिसेंबर २०००

जगताप, ह. ना. : शैक्षणिक मानसशास्त्र, १९८८

पुणे : अनमोल प्रकाशन.

ठाकरे, वसंतराव : पर्यावरण - निसर्ग संतुलनात प्राण्यांचा सहभाग १९९३

विष्णू कृपा प्रकाशन, पुणे, पृ. ९८

नरवणे, मीनल : भारतातील शैक्षणिक आयोग व समित्या १९९९

नुतन प्रकाशन, पुणे.

पंडीत, ब. वि. : शिक्षणातील संशोधन अभिकल्प : १९८९

पुणे : नूतन प्रकाशन, पृ. १२०

बोंडे वि. सु. : पर्यावरण शिक्षण २०००

आदित्य पब्लिशिंग हाऊस, पुणे - ९, पृष्ठ २२४

बोन्द्रे, मिरा, : पर्यावरण शिक्षण कार्यपुस्तिका

तळेगाव अंजली : निर्मिती, आरब्यूटस चिल्ड्रेन्स कल्चरल सेंटर

साठे अलका

बोरुडे. देवराम. सीताराम : पर्यावरण शिक्षणाची दिशा

भिंताडे, वि. श. : शैक्षणिक संशोधन पध्दती

पुणे : नूतन प्रकाशन.

मुळे, रा. शं., : शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे : १९८७

उमाठे, वि. तु. नागपूर : महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ. पृष्ठ ३८५ ते ३९५

सौ.लिमये क्षमा : आपले पर्यावरण

विद्या विकास पब्लिशर्स प्रा. लि. नागपूर - १२, पृ.१०८

सोवनी सुमंत वसंत : विकास पर्यावरण शिक्षण, (इ. ५ वी ते ९ वी पर्यंतचे)

नवनीत पब्लिकेशन्स (इं) लि. मुंबई.

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे, शिक्षण संक्रमण, पर्यावरण विशेषांक एप्रिल १९९९

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे, 'पर्यावरण शिक्षण' हस्तपुस्तिका, इयत्ता नववी, जून १९९९

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे, शिक्षण संक्रमण, पर्यावरण विशेषांक जुलै २०००

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे, इयत्ता नववी, पाठ्यपुस्तक, भूगोल.

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे ३०, जीवन शिक्षण, एप्रिल २००२, पृ.३२

लोकराज्य : पर्यावरण विशेषांक १६ जून १९८६

शिक्षकांसाठी पर्यावरण शिक्षण पुस्तिका, इ. ५ वी ते ९ वी, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळ अभ्यासक्रम, १९९८, भारती विद्यापीठ (अभिमत विद्यापीठ), धनकवडी, पुणे.

मराठी विश्वकोश खंड १, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ.

मराठी विश्वकोश खंड १०, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ.

हमारा पर्यावरण, पर्यावरण कथ शांती प्रतिष्ठान विज्ञान और पर्यावरण, नई दिल्ली.

मार्गदर्शक
प्रा. डॉ. एम. एल. जाधव.

AZAD COLLEGE OF EDUCATION
SATARA
SATARA.

प्रभारी प्राचार्य
आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन
सातारा.